

N:o 8.

Ank. till Riksd. Kansli den 27 Jan. 1885, kl. 2 e. m.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående aflöning och lönetillskott åt lärare och lärarinnor vid folkskolor m. m.; gifven Stockholms slott den 19 December 1884.

Kongl. Maj:t vill, under återopande af bifogade protokoll öfver ecklesiastikärenden för denna dag, härmed föreslå Riksdagen att besluta:

att lönen för ordinarie lärare eller lärarinna, som efter undergången godkänd afgangsexamen från seminarium blifvit vid folkskola i föreskrifven ordning anställd, skall utgöra, förutom de naturaförmåner eller ersättning därför, som enligt hittills gällande bestämmelser honom eller henne tillkomma, minst sexhundra kronor, att utgå dels i spanmål dels i penningar efter samma grunder, som hittills varit föreskrifna;

att såsom tillägg till hvad nu är bestämdt om lönetillskott af allmänna medel åt lärare och lärarinnor vid folkskolor ytterligare må stadgas, att, der lönen för ordinarie folkskolelärare eller lärarinna, som i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort under minst fem år, utgår för åtta månaders undervisning med sjuhundra kronor jemte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning därför, bidrag för aflöningens utgörande skall utgå af allmänna medel med fyrahundra sextiosex kronor 67 öre;

att för beredande af tillgång till de förhöjda bidragen af statsmedel må, i stället för det å extra stat för åren 1884 och 1885 uppförda förslagsanslag af etthundraåttio tusen kronor till löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid folkskolor, uppföras å ordinarie stat för år 1886 enahanda belopp, etthundraåttio tusen kronor;

samt att det å nionde hufvudtiteln uppförda anslag till folkskolelärarnes enke- och pupillkassa må höjas med sjutusen femhundra kronor, eller från femtiosex tusen kronor till sextiotre tusen femhundra kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande Utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

C. G. Hammar skjöld.

*Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms slott den 19
December 1884.*

Närvarande:

Hans Excellens Herr Statsministern THEMPTANDER,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Friherre HOCHSCHILD,
Statsråden: LOVÉN,
VON STEYERN,
Friherre VON OTTER,
HAMMARSKJÖLD,
RICHERT,
RYDING,
VON KRUSENSTJERNA,
Friherre TAMM.

44:o.

Departementschefen Statsrådet Hammarskjöld anförde i underdånighet:

»Enligt nu gällande stadganden skall den årliga lönen för ordinarie lärare eller lärarinna, som efter undergången godkänd afgångsexamen från seminarium blifvit vid folkskola i föreskrifven ordning anställd, utgöra minst femhundra kronor samt efter fem års oförvitlig tjänstgöring minst sexhundra kronor, utom husrum, vedbrand och köfoder. Dessa belopp, som utgöra lön för åtta månaders tjänstgöring,

beständes i enlighet med Riksdagens beslut först genom Kongl. kungörelsen den 2 September 1873 och hafva tillkommit folkskolelärare och lärarinnor från och med år 1874. De utgöra endast ett minimum, och eger alltså hvarje skoldistrikt att sjelf bestämma beloppen af de derinom anställda ordinarie folkskolelärares löner, blott att lönerna icke få understiga hvad lag fastställt såsom det minsta. Till aflönande af hvarje examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna, som åtnjuter den sålunda bestämda minimilönen eller derutöfver, och som meddelar undervisning i skolan minst åtta månader af året, eger skoldistrikt att af statsmedel bekomma två tredjedelar af den lön, läraren eller lärarinnan, förutom de lagbestämda naturaförmånerna, åtnjuter, hvilket bidrag dock intill början af detta år ej fått öfverstiga fyrahundra kronor.

Vid 1883 års riksdag föreslogs af enskild motionär en omfattande lönereglering för ordinarie folkskolelärare och lärarinnor. Enligt detta förslag skulle minimum för lärare utgöra 600 och för lärarinna 500 kronor, hvartill skulle komma efter 5 års oförvitlig tjenstgöring 100 och efter 10 års sådan tjenstgöring ytterligare 100 kronors ålderstillägg. Förslaget innehöll derjemte bestämmelser om särskildt lönstillägg åt lärare eller lärarinna i flyttande folkskola och om bidrag till aflönande af vikarie, då ordinarie innehafvare af folkskoletjenst genom svårare, ehuru öfvergående sjukdom vore urständsat att sjelf sköta tjensten. Stats-Utskottet, till hvilket motionen remitterades, erkände önskvärdheten af en förbättring af folkskolelärares villkor. Men Utskottet anmärkte, att hvarje, äfven den minsta förändring af deras löneförhållanden kunde utöfva en väsentlig inverkan på kommunernas hushållning, då de enligt gällande bestämmelser till aflöningen bidroge med minst en tredjedel af den kontanta lönen samt med alla naturaförmånerna och derjemte hade att erlagga dels afgift till folkskolelärares pensionsinrättning, dels äfven, i händelse undervisningen i folkskola fortginge under mera än åtta månader om året, till läraren en åttendedel af minimilönen för hvarje öfverskjutande månad. Vidare skulle löneförhöjning kunna medföra rubbning i pensionskassans ställning. Hel pension utginge nemligen med sjuttiofem procent af den lön, hvarför delaktighet vunnits i pensionsinrättningen, och kunde således icke understiga tre fjerdedelar af minimilönen. En undersökning om verkan af en höjning af folkskolelärares löner å pensionskassans förmåga att uppfylla sina förbindelser vore därför önskvärd. Vigtigast syntes emellertid Utskottet den principiella betänkligheten, att, under det att det för närvarande vore i viss mån öfverlemnadt åt kommunerna att fastställa aflöningsbeloppet, skulle, om motionen vunne afseende, en väsentlig in-

skränkning ske i denna kommunernas bestämmanderätt. Af dessa skäl och under anförande dessutom af åtskilliga anmärkningar emot särskilda punkter i det framställda förslaget, ansåg sig Utskottet icke kunna tillstyrka detsamma, men hemställde att Riksdagen måtte dels hos Eders Kongl. Maj:t anhålla derom, att Eders Kongl. Maj:t tacktes efter ärendets närmare utredning, så fort ske kunde, för Riksdagen framlägga förslag till skälig löneförbättring för lärare och lärarinnor vid folkskolorna i riket, dels ock besluta, att, der skoldistrikt för ordinarie folkskolelärare eller lärarinna, som i minst fem år oförvitligen tjänstgjort, bestämde aflöningen för år 1884 till 700 kronor, der den icke redan uppgick till detta belopp, staten skulle bidraga med högst två tredjedelar af hela nämnda lönesumma, samt att för ändamålet utöfver hvad redan vore härtill anslaget på extra stat för år 1884 uppföra ett förslagsanslag af 180,000 kronor.

Riksdagen medgaf, att det förhöjda statsbidraget skulle under föreslagna villkor få utgå, och uppförde de af Stats-Utskottet tillstyrkta 180,000 kronor å extra stat. Förslaget om en underdånig skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t ledde ej till något resultat, då Kamrarne derom stannade i olika beslut.

Angående det beviljade lönetillskottet utfärdades nådig kungörelse den 29 Juni 1883.

Till senaste Riksdag aflät Eders Kongl. Maj:t nådig proposition om beviljande äfven för år 1885 af enahanda anslag att för samma ändamål användas. I särskilda motioner framställdes äfven flera förslag angående folkskolelärares aflöning, i allmänhet afseende samma mål, som med den Kongl. propositionen åsyftades. Af en motionär föreslogs derjemte ett bortfallande af skoldistriktets skyldighet att lemna skol-läraren kofoder, men i stället en förhöjning af den kontanta lönen med 100 kronor. Stats-Utskottet tillstyrkte äfven denna gång ett extra anslag för år 1885 att användas för tillfällig löneförbättring åt lärare eller lärarinnor i folkskolor under likartade villkor med dem, som föregående år blifvit beslutade. Men derjemte anmärkte Utskottet, att en löneförbättring, som beslötes år efter år, icke kunde för lärare medföra förmånen af rätt till ökad pension, en rätt, som, enligt hvad erfarenheten visat, ett stort antal skoldistrikt, med anledning af den tillfälliga löneförbättringen, redan, ehuru förgäfvades, sökt bereda vid distriktets skolor anställda ordinarie lärare. Utskottet hemställde derföre, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t anhålla om verkställande af utredning af frågan om ny reglering på ordinarie stat af lönerna till folkskolelärares och folkskolelärarinnorna i riket, hvarvid

borde undersökas, bland annat, dels i hvad mån pensionsförhållandena för dessa lärare och lärarinnor berördes af såd an reglering, dels huruledes den förändring i nu bestämda aflöningsförhållanden kunde vidtagas, att vissa uppgifna naturaförmåner, der kommun eller lärare det önskade, utbyttes mot kontant penningebelopp, hvarvid tillika borde tillses, i hvad mån förändring i proportionen mellan statens och kommunernas bidrag till aflöningen kunde vara erforderlig.

Riksdagen biföll äfven nu det föreslagna anslaget å extra stat, men afslog ett af en reservant framställt förslag att ersätta vissa naturaförmåner genom 100 kronors förhöjning i den kontanta lönen, med rätt för skoldistrikt att, om det utgjorde dessa förmåner in natura, af lönen behålla 100 kronor. Frågan om aflåtande af skrifvelse i ämnet till Eders Kongl. Maj:t förföll äfven denna gång.

Nådig kungörelse angående det beviljade lönetillskottet utfärdades den 30 sistlidne Maj.

Den svenska folkskolelagstiftningen har alltid hyllat den grundsats, att läraretjensterna vid folkskolorna äro kommunala tjänster, som af kommunerna så väl tillsättas som aflönas. Med aflöningen har staten icke tagit annan befattning, än att dels bestämma ett minimum, hvarunder lönen ej får vara, dels lemna kommunerna bidrag till lönens utgörande. Förhandlingarna och besluten vid de senaste tvenne riksdagarna synas mig visa, att Riksdagen visserligen inser behovet, att något göres för förbättring af folkskolelärarnes och lärarinnornas aflöning, men att Riksdagen icke önskar några mera genomgripande förändringar i nuvarande aflöningsförhållanden. Enligt min uppfattning bör det ej heller ifrågakomma att frånträda de grundsatser, hvarpå, såsom nyss är nämnt, den svenska folkskolelagstiftningen hittills hvilat. Den förbättring i lönerna, som på lagstiftningens väg kan vinnas, kan derföre bestå endast uti en förhöjning antingen af det fastställda minimum eller af det från staten till aflöningen utgående bidrag, det senare för att för skoldistriktet underlätta ett höjande af lönerna.

Hvad nu först angår det bestämda aflöningsminimum, så har jag redan nämnt, att det utgör, utom vissa naturaförmåner eller ersättning derför, under de första fem åren 500, men sedan 600 kronor. Det har emellertid visat sig, att numera lönen för ordinarie folkskolelärare äfven under de första fem årens tjänstgöring endast undantagsvis är så ringa som 500 kronor. Enligt för Ecklesiastikdepartementet tillgängliga uppgifter skulle den understiga 600 kronor jemte naturaförmåner eller ersättning derför endast för omkring femtio folkskoleläraretjänster i hela riket. Häraf torde man hafva full rätt att sluta, att det nuvarande löne-

minimum af 500 kronor jemte naturaförmåner temligen allmänt inses och erkännes vara för lågt, och att derföre tiden är inne att det bestämmes till 600 kronor jemte naturaförmåner. Någon vidare förändring i bestämmelserna angående löneminimum synes mig ej böra ifrågasättas. De förslag i detta ämne, som utgjort föremål för senaste Riksdagars förhandlingar, hafva icke vunnit godkännande. Förändringar i bestämmelserna om folkskolelärares aflöning böra endast med försigtighet vidtagas. Hvarje förhöjning i aflöningen äfven i form af obligatoriska ålderstillägg utöfvar, såsom 1883 års Stats-Utskott anmärkt, icke ringa inflytande på kommunernas finanser. De lokala förhållandena äro så olika, att en mångenstädes såsom billig ansedd förhöjning annorstädes kan kännas opåkallad och vålla ovilja emot folkskolan. Sådant bör, så vidt ske kan, undvikas. Ty folkets kärlek till folkskolan är det främsta villkoret för dess trefnad. Skoldistrikten äro dessutom oförhindrade att, der behof göres, bestämma aflöningen högre än lag fordrar, såsom ock flerstädes, särdeles i städer, redan har skett.

Hvad åter angår det från statsverket till folkskolelärares aflöning utgående bidrag, synas mig de senaste Riksdagarnes öfverläggningar och beslut innebära ett ojäfaktigt vittnesbörd att man allmänt önskar, att förhöjdt sådant bidrag gifves skoldistrikt, när skollärare eller lärarinnor efter vissa års oförvitlig tjenstgöring har högre lön än minimum. Såsom anmärkts, kan dock icke en sådan rätt medföra fullt gagn för lärarne eller lärarinnorna, så länge förhöjningen är beroende af ett endast för ett år i sänder lemnadt medgifvande. Om Riksdagen icke gifvit beslutet en annan form, hvarigenom större fasthet deråt beredts, så har detta otvifvelaktigt haft sin orsak uti ovissheten, om pensionsinrättningarne för folkskolelärare samt deras enkors och barn skulle kunna bestrida den förhöjda pensionering, som skulle blifva en följd af en mera stadgad löneförbättring. För att nödiga upplysningar i detta afseende måtte vinnas, har Eders Kongl. Maj:t låtit anbefalla Direktionen öfver folkskolelärares pensionsinrättning att inkomma med yttrande, i hvad mån förhöjning af minimilönen åt folkskolelärare med 100 eller 200 kronor kunde ega inflytande på pensionsinrättningens förmåga att uppfylla sina förbindelser.

I anledning häraf har direktionen den 21 Oktober 1884 afgifvit utlåtande i ärendet och dervid, med öfverlemnande af en af Professorn vid Vetenskapsakademien D. G. Lindhagen på anmodan i det angifna syftet verkställd utredning af pensionsinrättningens ställning, anført, bland annat, att direktionen, under förutsättning att de pensionsberät-

tigade tjensternas antal, som vid 1883 års slut utgjorde 4,621, icke komme att öfverstiga 5,000, och att inrättningens fonder kunde göras fruktbärande efter en räntefot af $4\frac{1}{2}$ procent, ansåge inrättningen i stånd att utan tillökning i statsbidraget för framtiden fullgöra sina förbindelser äfven för den händelse, att lägsta delaktighetsbeloppet skulle höjas från 600 till 700 kronor och i följd deraf lägsta beloppet af hel pension från 450 till 525 kronor; men att deremot, om lägsta delaktighetsbeloppet höjdes till 800 och lägsta beloppet af hel pension till 600 kronor, skulle under enahanda förutsättningar erfordras i statsanslaget en förhöjning af 76,500 kronor.

Härjemte har direktionen anført, att en förhöjning i minimilönen äfven komme att utöfva inflytande på folkskolelärares enke- och pupillkassa. Vid en år 1879 gjord utredning beträffande denna kassas ställning befans det årliga anslaget af 56,000 kronor (hvaraf 3,000 kronor till förvaltningskostnaders bestridande) vara mer än tillräckligt för det dåvarande antalet af delegare, nemligen 3,700 i tjänst varande och 1,400 pensionerade folkskolelärare; och af den nu gjorda beräkningen hade visat sig, att vid ett lika stort antal delegare samma anslag skulle förslå, äfven om minimilönen höjdes från 600 till 700 kronor och pensionerna i samma förhållande. Men sedan 1879 hade delegarnes antal ökats och måste allt framgent ökas, i samma mån läraretjensernas antal växte och alla nyantagne lärare blefve förbundna att i kassan inträda. Vid ett antal af 5,000 läraretjenster, hvarifrån 700, som innehades af lärarinnor, borde frändragas, och 1,600 pensionerade lärare, måste antalet delegare beräknas till 5,900, och för pensionerandet af dessas enkör och barn måste statsbidraget ökas, så att det nuvarande årliga anslaget af 56,000 kronor erhöile en förhöjning af 7,500 kronor, eller till 63,500 kronor, så vida minimilönen höjdes till 700 kronor; men med 16,000 kronor, eller till 72,000 kronor, om minimilönen höjdes till 800 kronor, allt under föutsättning att delegarnes antal ej öfverskrede 5,900 och räntefoten ej sjönke under $4\frac{1}{2}$ procent.

Af hvad sålunda blifvit upplyst framgår, att en ringa uppoffring å statens sida är tillräcklig för att sätta pensionskassorna i stånd att bestrida den förhöjda pensionering, som kunde blifva en följd af ett allmännares höjande af folkskolelärares och lärarinnors kontanta löner till 700 kronor om året, och att således ingen betänklighet bör möta att gifva besluten af 1883 och 1884 större stadga och att uppföra det erforderliga anslaget å ordinarie stat.

Då detta år är det första, hvarunder förhöjdt statsbidrag kunnat erhållas, och uppgifterna om hvad af det därför i 1884 års stat upptagna extra anslag åtgått inkomma först under April månad 1885, kan

ingen på erfarenhet grundad beräkning göras om det anslag, som skulle behöfva uppföras å ordinarie stat för att bereda tillgång till framtida utgörande af förhöjningen i statsbidraget. Jag anser dock öfvervägande sannolikhet tala för, att det nu å extra stat uppförda anslaget 180,000 kronor för närvarande är och under flera år kommer att vara fullt tillräckligt. Antalet folkskoleläraretjenster, anmälda till delaktighet i folkskolelärares pensionsinrättning, är, såsom redan är nämnt, omkring 4,600. Enligt senaste matrikel öfver lärare och lärarinnor i folkskolorna, hvilken matrikel upptager förhållandena sådana de voro våren år 1882, hade ett antal af något öfver 1,000 ordinarie lärare och lärarinnor tjenstgjort såsom sådana kortare tid än fem år. Det är möjligt, att detta antal är högre än det normala. Men om man betänker, att naturligtvis alltid ett icke ringa antal skolläraretjenster äro under tillsättning — år 1882 utgjorde de närmare 300 — synes man med visshet kunna antaga, att minst ett tusen läraretjenster städse äro antingen otillsatta eller beklädda af innehafvare med för kort tjenstgöringstid såsom ordinarie, för att förhöjdt bidrag af statsmedel skulle efter 1883 och 1884 års bestämmelser utgå till deras aflöning. Återstå sedan 3,600 läraretjenster. De anslagna 180,000 kronor om året motsvara statens andel i lönetillägget för 2,700 läraretjenster och äro således tillräckliga att betäcka denna andel i sjuttiofem procent af de fall, i hvilka enligt de nu bestämda grunderna bidrag af statsmedel till lönetillägg skulle kunna ifrågakomma. Och svåriligen torde åtminstone under de närmaste åren lönerna så allmänt höjas öfver minimum, att förhöjdt statsbidrag skulle utgå för ett större procenttal läraretjenster.

På grund af hvad jag sålunda anført, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen:

att lönen för ordinarie lärare eller lärarinna, som efter undergången godkänd afgangsexamen från seminarium blifvit vid folkskola i föreskrifven ordning anställd, skall utgöra, förutom de naturaförmåner eller ersättning därför, som enligt hittills gällande bestämmelser honom eller henne tillkomma, minst sex hundra kronor, att utgå dels i spanmål dels i penningar efter samma grunder, som hittills varit föreskrifna;

att såsom tillägg till hvad nu är bestämdt om lönetillskott af allmänna medel åt lärare och lärarinnor vid folkskolor ytterligare måtte stadgas, att, der lönen för ordinarie folkskolelärare eller lärarinna, som i denna egenskap oförvitligt tjenstgjort under minst fem år, utgår för åtta månaders undervisning med sju hundra kronor jemte de i lag bestämda naturaförmåner eller ersättning därför, bidrag för aflöningens

utgörande skall utgå af allmänna medel med fyra hundra sextiosex kronor 67 öre;

att, för beredande af tillgång till de förhöjda bidragen af statsmedel, måtte, i stället för det å extra stat för åren 1884 och 1885 uppförda förslagsanslag af ett hundra åttio tusen kronor till löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid folkskolor, uppföras å ordinarie stat för år 1886 enahanda belopp, ett hundra åttio tusen kronor;

samt att det å nionde hufvudtiteln uppförda anslag till folkskolelärarnes enke- och pupillkassa måtte höjas med sju tusen fem hundra kronor eller från femtiosex tusen kronor till sextiotre tusen fem hundra kronor.»

Hvad Departementschefen sålunda hemställt tacktes Hans Maj:t Konungen på tillstyrkan af Statsrådets öfrige ledamöter i nåder bifalla; och skulle proposition till Riksdagen aflåtas i enlighet med bil. B vid detta protokoll.

Ex protocollo

Hj. Westerling.
